

Ю. В. Завгородня

orcid.org/0000-0003-3500-8638

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних теорій*

Національного університету «Одеська юридична академія»

«КІБЕРКОНФЛІКТИ» ТА «ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ»: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Політична дійсність трансформується в умовах глобальних проблем природного та людського походження. Для розвитку політичних процесів, їх удосконалення та під лаштування під сучасні реалії суспільно-політичної площини варто звернути увагу на особливості конфлікту в політиці, який в сучасних умовах має специфіку розвитку, протікання і завершення чи врегулювання.

Динамічний розвиток суспільства, його цифровізації та зміни світосприйняття нівелюють картинку безпеки у світі. Адже, навіть локальна загроза в цифровізованому просторі набуває значимості для людства. В свою чергу глобальні політичні суб'єкти не повинні бути байдужі та бездіяльні, адже сьогоднішня максимальна ескалація в Україні ще наслідок відсутності реальних політичних рішень на національному та глобальному рівні. Тому, результати ескалації повинні продемонструвати людству нову реальність політичної діяльності, яка може вплинути на сторони з метою мінімізації негативних наслідків для сторін протиборства.

Трансформація конфліктної активності в політичних процесах має сформувані ефективну систему сприйняття протиборства з глобалізаційним аспектом. Тобто, регіональна боротьба за владу, в залежності від методів, які сторони використовують для відстоювання власної позиції, потребує постійного спостереження, аналізу, прийняття відповідних рішень на найвищих управлінських рішеннях, з метою недопущення ескалації та розширення у просторовому вимірі.

Наукові дослідження щодо характеристики політичних конфліктів активно відбуваються з моменту становлення української незалежності. Так, дослідниками політичних конфліктів у вітчизняній науці варто відзначити Ю. Білецька, І. Станкевич, К. Вітман, С. Ростецька, І. Гладуняк, Т. Бодун, та інші, а питанням щодо розвитку трансформованих конфліктів у кіберпросторі займаються Д. Дубов, Ю. Завгородня, І. Діордіца, В. Гвоздь та ін. що стосується зарубіжних авторів, то варто відзначити активну зацікавленість даним напрямком Монті Г. Маршалл, Вім Лавен та ін.

Варто відзначити, що комплекс досліджень свідчить про наукову обґрунтованість потреб вивчення політичного конфлікту, його ефективності при вирішенні окремих політичних питань, а також небезпеки при затягуванні протиборства та ескалації з відсутністю можливості піти на поступки. Разом з тим, збільшення використання інформаційних ресурсів, наявність цифровізованого суспільства призводить і до трансформації конфлікту, який на сучасному етапі має елементи хаотичного використання ресурсу з залученням великої кількості працівників та служб у напрямку впливу на кіберзагрози.

Тому, метою наукового дослідження є здійснення компаративістського аналізу понять «конфлікт» та «кіберконфлікт» у політиці, розуміння їх сутності, відмінності та специфіки у сучасному світі з глобалізаційними процесами розвитку. Для досягнення мети поставлені такі завдання: узагальнити сутність поняття політичний конфлікт; узагальнити сутність поняття кіберконфлікт у політиці; провести аналіз спільних та відмінних рис; визначити позитивні та негативні аспекти; декламувати подальший можливий розвиток конфліктної активності у державі та світі загалом. У зв'язку з цим, використано компаративістський метод, аналіз та синтез, історичний метод та прогностичний метод.

Конфлікт є невід'ємною складовою взаємовідносин у суспільстві. Розвиток процесів політичної діяльності спонукає до удосконалення системи впливу на конфлікти в межах цивілізаційних чинників та форм компромісу і консенсусу. Проте регіональні приклади ескалації окремих позицій суб'єктів протистояння демонструють потребу у подальшому дослідженні політичного процесу конфліктогенності, його рівня небезпеки та реальної форми впливу на деескалацію політичної ситуації. В сучасному розвитку політичних подій очевидно, що загострення можливе в публічній площині між безпосередніми суб'єктами протистояння та у віртуальній площині коли сторони не входять у конкретну фазу дискусії, однак створюють публічний вплив на опонента.

Зіткнення різних бажань є підставою зародження конфліктів, а прийняття рішень досить проблематичне. Відшукання різних варіантів розвитку протиріччя, варіювання багатоманітних шляхів до врегулювання створюють умови до поглиблення ескалації. Яскравим прикладом конфліктного протиборства у політичному процесі є вибори. В цьому процесі яскраво проявляється сутнісна характеристика бажання сторін отримати владу з елементом боротьби та впливу на опонентів. Особливо протиборство проявляється коли ідеологія сторін кардинально різниться та відсутній механізм до консолідації суб'єктів політики.

Окрім того, під час завершення виборчого процесу продовжується гонка політиків у реалізації інтересів партії та електорату для майбутнього виборчого процесу. Адже, підготовка до нових виборів розпочинається тоді, коли завершуються підрахунок голосування на поточних виборах. Також, розпочинається боротьба за отримання державних посад серед партій переможниць, які представлені в органах регіональної чи державної влади.

Тому, під політичним конфліктом Л. Котчубей відзначає «зіткнення (протиборство) двох чи більше суб'єктів політики, причинами якого є несумісні політичні інтереси та цілі – влада та владні повноваження» (Л. Котчубей, 2008, С.17). Отже, політичний конфлікт по своїй суті є проявом боротьби різних груп суспільства за політичне володарювання, яка проявляється через боротьбу суб'єктів політики з залученням громадянського суспільства.

На думку Вім Лавена у політиці конфлікти проявляються різними способами, а саме: в деяких випадках сторони погоджуються щодо цілей, але не погоджуються щодо того, як їх досягти; а в інших випадках сторони не погоджуються щодо цілей; іноді сторони не погоджуються щодо фактів суперечки, що приховує будь-який потенціал для вирішення проблеми (В. Лавен, 2022).

Однак, існує загальноновизнана думка багатьох авторів щодо конструктивності та деструктивності, як двох можливих складових розвитку політичних конфліктів. Адже, політичний конфлікт може у собі нести конструктив подальших елементів розвитку політичної системи та взаємовідносин суб'єктів політики, які досягли компромісу у спірних питаннях. Разом з тим, політичний конфлікт містить небезпеку загострення протиріччя між сторонами, відсутність будь-яких елементів до відшукання компромісу та, як наслідок, проблеми у політичній системі держави або навіть глобальна ескалація ціннісних орієнтирів. «Політичні конфлікти є конструктивними, коли на виклики між сторонами вирішуються рішення, що перевершують статус-кво» (В. Лавен, 2022).

Оскільки, історичний розвиток політичних процесів демонструє, що політичний конфлікт не можливо викоринити з суспільства, оскільки сутність людини загалом суперечлива, тому варто йому приділяти увагу в науці постійно, адже конфлікти в сучасних цифровізованих умовах трансформуються у кіберпростір, який для зручності використовує переважна більшість населення, а від цієї зручності з'являються офіційні сторінки політичних діячів, партій, організацій та органів держави, які стають публічною основою для віртуального протиборства в конфлікті.

Тому, в сучасному політичному процесі виникає потреба в оцінці конфліктів, які виникають, розвиваються та вчиняють акти протиборства у кіберплощині, однак інколи в поєднанні з площиною окремої держави і політичного конфлікту у звичному форматі його розуміння.

Кіберконфлікт у політиці – це віртуальна або змішана (в поєднанні з вчинками агресії фізичними, а не віртуальними) форма протиборства між суб'єктами політики, які для досягнення цілей у володарюванні використовують сучасні інформаційні методики впливу на політичну свідомість, суспільну стабільність та державний авторитет.

Глобальний світ у сучасних технологічних процесах демонструє активну форму цифровізації суспільства, зміну проведення слідчих заходів у зв'язку з наявністю інформації про людей у відкритому доступі в інтернеті, також ряду заходів направлених на спрощення окремих форм взаємодії державних органів та населення в інформаційному просторі. Усі ці процеси вплинули на потребу публічного спілкування суб'єктів політики з суспільством через соціальні платформи, які хоча і мають обмеження у правилах користування, однак, вдало допомагають політикам у публічному спілкуванні з населенням.

Окрім того, політична площина в даному випадку трансформується в кіберплощину з використанням сучасних методик протиборства, які є в соціальних мережах (бан, кібератака, ботоферми у коментарях та ін.) у зв'язку з цим, виникає ряд новітніх професій, які формують нову систему уявлень про взаємодію, яка розвивається у кіберпросторі. «Політичне протистояння у кіберпросторі все частіше використовуються у формі кібератак та кібертероризму. Основна мета політичного протистояння вплив на політичні процеси та взаємодію між політичними лідерами та політичними групами, які наділені повноваженнями на державному та наддержавному рівні. Так, сучасні форми стримувань та противаг існують на наддержавному рівні та формують нові прояви конфліктної активності, яка проявляється не лише у нарощенні збройного потенціалу, а й нарощення кіберфахівців, які уміють працювати з системами, програмами, технікою та впливати на функціонал усіх цих складових» (Завгородня, 2022, с.149).

Так, до прикладу в Україні, відповідно до актуалізації питання кіберзагроз, діє Закон України «Про основні засади кібербезпеки в Україні», основними є об'єкти критичної інформаційної інфраструктури у формуванні кібербезпеки. Проте, на думку вчених Жаклін Шнайдер і Леннарт Машмайер кібероперації функціонують не стільки як інструменти примусу, скільки як інструменти підривної діяльності (Альберто Гомес, Шендлер, 2022).

Прихильники підривної парадигми кіберпростору стверджують, що найпотужніші цифрові ефекти виникають не через порушення критичної інфраструктури, а через ерозію суспільної довіри. Як зазначає Машмайер у недавній статті (Maschmeyer, 2022), агресори досягають своїх цілей, використовуючи опори структурної влади, які в іншому випадку забезпечили б супротивникам перевагу в традиційному просторі. Шнайдер наводить влучну аналогію для цього процесу, порівнюючи кібератаки з нашествиям термітів (Schneider, 2022). Хоча окремі операції можуть бути стратегічно незначними, кумулятивний ефект безлічі кібератак роз'їдає суспільні основи в основі демократичної держави.

Думка авторів досить доцільна в умовах повномасштабної війни в Україні, коли ворог намагається впливати на жертву за допомогою таких хаотичних атак, які несуть хаос для системи суспільно-політичного управління і, як наслідок, дестабілізацію політичних процесів та суспільну апатію до влади. Тому, нормативну складову кібербезпеки в Україні, однозначно, варто розширювати звертаючи увагу на новітні реальності політичних процесів.

Тому, Альберто Гомес М. та Шендлер Р. акцентують увагу на те, що кібератаки породжують відчуття безпорадності в спроможності уряду пом'якшити несприятливі наслідки зловмисної поведінки в кіберпросторі. Автори вважають, що інтенсивні емоційні реакції на кіберзагрози повертаються до вихідного рівня, коли респонденти дізнаються більше про інцидент. Імовірно, отримавши більше деталей про факти атаки, люди зрозуміють, що кібератаки обмежені за масштабом і не становлять настільки катастрофічної загрози, як вони очікували. Майбутнє вже не таке похмуре, і довіра до уряду відновлена (Альберто Гомес, Шендлер, 2022).

Враховуючи характеристику понять «політичний конфлікт» та «кіберконфлікт» варто виділити спільні та відмінні риси таких понять. Політичний простір пронизаний протиборством, а тому до спільних ознак варто віднести такі:

- сторони конфлікту ведуть боротьбу за владу;
- бажання суб'єктів політики досягнути ефективного впливу на опонента, його репутацію;
- використання конфлікту, як приводу до обговорення з метою відвернення уваги від реальних проблем;
- використання інформаційних «вкидів» (фейків);

- переважна частина конфліктів направлена на суспільну свідомість, реакцію на діяльність політичних діячів та зміну (недовіру) правлячої еліти;
- залучення третіх сторін (осіб) для впливу на опонента.

Разом з тим, політичний конфлікт є цілим, а кіберконфлікт є частиною, оскільки здійснює завдання покладені політичному конфлікту в цілому, але специфічним чином, тому до відмінних ознак варто віднести такі:

- використання різних методів впливу на опонента (віртуальні і фізичні);
- рівень ескалації допомагає залучити маси людей у звичайному конфлікті на майдани та на дискусії віртуальні під час кіберконфлікту (на які однозначно потрібна реакція політичної влади);
- у політичному конфлікті можливо визначити межі розвитку протиборства, в кіберконфлікті важко визначити просторові межі, практично не можливо;
- у кіберконфлікті важко визначити суб'єкти протиборства, а особливо місце знаходження хакера, який здійснює атаку (проте він є лише виконавцем замовлення) в свою чергу у привичній формі політичного конфлікту сторони публічно відомі, методи зрозумілі;
- при бажанні притягнути до відповідальності у кіберконфлікті практично не можливо, однак у звичайній формі політичного протиборства існують прецеденти в історії відповідальності політичних лідерів за анти суспільну політику;
- політичні конфлікти можуть не містити глобального впливу, в свою чергу кіберконфлікт переважно направлений на глобальні процеси, залучення великого кола осіб, структур і навіть країн.

Враховуючи специфіку спільних та відмінних рис варто відзначити, що кіберконфлікт може бути продовженням політичного конфлікту, або може бути комплекс поєднаних методів у кіберпросторі і фізичного впливу (наприклад у війні росії проти України) та навпаки політичний конфлікт може розвиватись, як наслідок кіберпротидії суб'єктів політики (наслідок онлайн оголошення про збори на мітинги).

В будь-якому разі конфлікт в політиці несе позитивну та негативну складову, адже розвиток та управління конфліктом можуть виходити за рамки дії окремих суб'єктів, а тому містити непередбачувані наслідки. Позитив конфлікту стимулює до розвитку, змін та удосконалення. Негативний аспект конфлікту його ескалація та руйнування політичних інститутів з непередбачуваним наслідком.

Тому, враховуючи сучасний стан розвитку політичних конфліктів, їх видозміну у кіберсередовищі варто відзначити, що політичні конфлікти уже не будуть мати форму, як ми звикли характеризувати, з чіткими сторонами, об'єктом протиборства та зрозумілими методами протиборства. Оскільки, зміни, які відбуваються у суспільному розвитку в даному випадку впливають на політичний розвиток взаємовідносин. Адже, політичні процеси намагаються відповідати сучасним реаліям розвитку світу, то і політичні конфлікти будуть виходити на нову площину протиборства – кібернетичну. Прогрес зачіпає розвиток політичних конфліктів таким чином, що політична діяльність глобалізується та зачіпає впливових політичних гравців та потребує їх реакції, навіть на регіональні проблеми у формі бачення вектору розвитку, щоб унеможливити фізичне розростання конфлікту, яке в інформаційному просторі стало глобальним.

Міжнародні взаємовідносини повинні реагувати на кіберконфлікти, бо вони є джерелом фізичного протиборства в світі та можуть досягти максимальної ескалації з застосуванням не лише віртуальних методів впливу. Усі межі між зародженням, розвитком та ескалацією конфліктів стираються, а механізми до впливу на них не вироблені, хоча світ активно працює над цим. Країни каталізатори прогресу уже працюють спільно над усуненням проблеми впливу політичних конфліктів та кіберконфліктів та суспільство, адже окремим країнам з цією проблемою важко боротись, якщо ви не Китай.

Тому, майбутнім поколінням уже варто працювати над новітніми формами державного управління, які однозначну будуть у нових цифро візованих державах з характеристикою жорстких форм правління (кібертиранія) та формах правління направлених на суспільну волю (кібердемократія). Адже, в залежності від форми кіберуправління буде залежати можливий вибір впливу на кіберконфлікти.

Література

- Білецька Ю. В. Політичні конфлікти у розвитку сучасної української держави. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 50. С. 234-240.
- Кочубей Л. О. Політичні конфлікти в сучасній Україні: технології запобігання та специфіка перебігу. *Наукові записки*. 2008. Вип. 41. С. 16-25.
- Вім Лавен Енциклопедії насильства, миру та конфліктів (третє видання). 2022. URL: <https://www.sciencedirect.com/referencework/9780128203125/encyclopedia-of-violence-peace-and-conflict>.
- Завгородня Ю.В. Політичне протистояння в кіберпросторі: глобалізаційний аспект. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2022. № 40. Видавничий дім «Гельветика». С. 148-154.
- Maschmeyer L. Subversion, cyber operations, and reverse structural power in world politics. *European Journal of International Relations*. 2022. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/13540661221117051>
- Schneider J. A World Without Trust. The Insidious Cyberthreat. *Foreign affairs*. 2022. URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2021-12-14/world-without-trust?_gl=1*17
- Альберто Гомес М., Шендлер Р. Кіберконфлікт і ерозія довіри. *Мережева політика. Політика цифрового та кіберпростору*. 21 вересня 2022 р. URL: <https://www.cfr.org/blog/cyber-conflict-and-erosion-trust>

References

- Biletska Yu. V. (2013) Politychni konflikty u rozvytku suchasnoi ukrainskoi derzhavy. [Political conflicts in the development of the modern Ukrainian state] *Aktualni problemy polityky*. Vyp. 50. [in Ukrainian]
- Kochubei L. O. (2008) Politychni konflikty v suchasni Ukraini: tekhnolohii zapobihannia ta spetsyfika perebihu. [Political conflicts in modern Ukraine: prevention technologies and specifics of the course] *Naukovi zapysky*. Vyp. 41. [in Ukrainian]
- Vim Laven (2022) Entsyklopedii nasylstva, myru ta konfliktiv (tretie vydannia). [Encyclopedia of Violence, Peace and Conflict]. URL: <https://www.sciencedirect.com/referencework/9780128203125/encyclopedia-of-violence-peace-and-conflict> [in Ukrainian]
- Zavorodnia Yu.V. (2022) Politychne protystoiannia v kiberprostorі: hlobalizatsiinyi aspekt. [Political confrontation in cyberspace: the globalization aspect.] *Visnyk Lvivskoho universytetu. Filozofsko-politolohichni studii*. № 40. Vydavnychi dim «Helvetyka» [in Ukrainian]
- Maschmeyer L. (2022) Subversion, cyber operations, and reverse structural power in world politics. *European Journal of International Relations*. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/13540661221117051> [in English]
- Schneider J. A (2022) World Without Trust. The Insidious Cyberthreat. *Foreign affairs*. URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2021-12-14/world-without-trust?_gl=1*17 [in English]
- Alberto Homes M., Shendler R. (2022) Kiberkonflikt i eroziia doviry. [Cyber conflict and erosion of trust] *Merezheva polityka. Polityka tsyfrovoho ta kiberprostoru*. URL: <https://www.cfr.org/blog/cyber-conflict-and-erosion-trust> [in Ukrainian]

Анотація

Завгородня Ю. В. «Кіберконфлікти» та «політичні конфлікти»: співвідношення понять. – Стаття.

Теоретичні основи наукових досліджень є базою визначення шляхів впливу на суспільно-політичну проблематику, удосконалення існуючих наукових знань та під лаштування наявних досліджень під сучасні виклики.

В умовах трансформації конфліктної активності в кіберпростір, виникає необхідність характеристики двох понять таких як: «політичний конфлікт» та «кіберконфлікт». Адже, правильна характеристика процесів протиборства у нових цифровізованих умовах важлива для політичних лідерів, політичних груп та партій. Разом з тим, існуюча система перемовин чи комунікації між конкуруючими суб'єктами політики потребує новітнього сприйняття та трактування, що адаптує політичну реальність під новітні умови спілкування в інформаційному просторі.

Основними причинами швидкої цифровізації суспільства є глобальні катаклізми, які переживає людство, у виді небезпечних видів захворювання, що потребують адаптивного процесу та превентивного характеру. Окрім того, українське суспільство постало перед небезпекою повномасштабної війни, з використанням комплексу заходів військових, економічних, політичних та інших дій, що включають кіберборотьбу агресора, яка вийшла за межі територіального протиборства сторін.

Особливість розвитку комплексного процесу протиборства на різних рівнях, а саме військовому, дипломатичному, політичному, економічному, кібернетичному, культурному, цивілізаційному конфлікт демонструє силу протиборства, яке основою своєю сформоване в політичній площині, суб'єктній грі політиків, невизначеності та бездіяльності в надії самоліквідації конфлікту, що наслідком призвело до максимальної ескалації та потреби поглиблення наукових досліджень та їх використання у практичній діяльності.

Політичний конфлікт та кіберконфлікт мають свої особливості та співвідносяться як ціле і частина відповідно. Деталізація процесів розвитку та взаємозалежності є важливим процесом для розуміння та виявлення суб'єктів впливу в політичній площині. Дихотомія конфліктної активності в політичному процесі є проявом сучасних подій, які вилились у катастрофу для українського народу, яку варто побороти та демонструвати приклад з метою недопущення повторної ескалації з такими суб'єктами та формами протиборства.

Ключові слова: кіберпростір, політичний конфлікт, кіберконфлікт, політична свідомість, кібератака, політичне протиборство.

Summary

Zavhorodnya Yu. V. «Cyber conflicts» and «political conflicts»: the relationship of concepts. – Article.

The theoretical foundations of scientific research are the basis for determining ways of influencing social and political issues, improving existing scientific knowledge, and adapting existing research to modern challenges.

In the conditions of the transformation of conflict activity into cyberspace, there is a need to characterize two concepts such as: "political conflict" and "cyber conflict". After all, the correct characterization of the processes of struggle in the new digitalized conditions is important for political leaders, political groups and parties. At the same time, the existing system of negotiations or communication between competing political subjects needs the newest perception and interpretation, which adapts the political reality to the newest conditions of communication in the information space.

The main reasons for the rapid digitization of society are the global cataclysms that humanity is experiencing, in the form of dangerous diseases that require an adaptive process and a preventive nature. In addition, Ukrainian society was faced with the danger of a full-scale war, using a complex of military, economic, political and other measures, including the cyber struggle of the aggressor, which went beyond the territorial confrontation of the parties.

The peculiarity of the development of the complex process of confrontation at various levels, namely military, diplomatic, political, economic, cybernetic, cultural, civilizational conflict demonstrates the power of confrontation, which is fundamentally formed in the political plane, the subject game of politicians, uncertainty and inaction in the hope of self-liquidation of the conflict, which consequently led to the maximum escalation and the need to deepen scientific research and its use in practical activities.

Political conflict and cyber conflict have their own characteristics and are related as a whole and a part, respectively. Detailing the processes of development and interdependence is an important process for understanding and identifying the subjects of influence in the political plane. The dichotomy of conflict activity in the political process is a manifestation of modern events that resulted in a catastrophe for the Ukrainian people, which should be overcome and set an example in order to prevent a repeat escalation with such subjects and forms of confrontation.

Key words: cyber space, political conflict, cyber conflict, political consciousness, cyber-attack, political confrontation.